

הַגְּדָה שֶׁל פֶּסַח

An American Haggadah
for Passover

Greenbelt, Maryland 5758 תשנ"ח (1998)

Revised version 5763 תשס"ג (2003)

Compiled by David P. Stern

31 Lakeside Drive
Greenbelt, MD 20770, USA

*Permission is granted to make individual copies for copier's personal use.
Contact D.P. Stern concerning more extensive or commercial uses.*

On Friday night begin here

יום הששי. ויכלו השמים והארץ וכל צבאם.
ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה.
ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו,
כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות.

(Genesis, ch. 2)

The Sixth Day. And the heavens and the Earth were finished, and all their hosts. And on the seventh day God finished the work which He had made. And He rested on the seventh day from all the work which He had made. And God blessed the seventh day, and sanctified it: because on it He rested from all His work, which God in His creation had made.

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן.

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל עם
ורוממנו מכל לשון, וקדשנו במצוותיו. ותתן לנו ה' אלהינו
באהבה (שבתות למנוחה ו) מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון,
את (יום השבת הזה ואת יום) חג המצות הזה, זמן חרותנו (באהבה)
מקרא קדש, זכר ליציאת מצרים.

כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים, (ושבת) ומועדי קדשך
(באהבה וברצון) בשמחה ובששון הנחלתנו.
ברוך אתה ה', מקדש (השבת ו) ישראל והזמנים.

Blessed art Thou, LORD our God, ruler of the universe,
creator of the fruit of the vine.

Blessed art Thou, Lord our God, ruler of the universe
 who has chosen us from among all nations, and exalted us among all tongues, and
 sanctified us with His commandments.

With love hast Thou given us, O LORD our God, [*Sabbaths for Rest*]
 holidays for gladness, festivals and seasons for rejoicing, this [*Sabbath day*
and this] day of the Festival of Matzoth, the season of our redemption, [*with*
love], a holy convocation in remembrance of the departure from Egypt.

For Thou hast chosen us, and sanctified us, from among all nations. And
 [*Sabbath and*] Your holy festivals [*with love and favor*], with gladness and
 joy, You made our heritage. Blessed art Thou, LORD, who sanctifies [*the*
Sabbath.] Israel and the seasons.

*(Sabbath is mentioned ahead of any holiday; as important as Passover is, Sabbath takes
 precedence, it alone is mentioned in the ten commandments.)*

וְרַחֵץ

Wash hands without any blessing

כֶּרֶפֶס

*Dip parsley, celery or other green vegetable into salt water,
 then distribute to everybody and recite the blessing*

בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְרֵי הָאֲדָמָה

Blessed art Thou, LORD our God, ruler of
 the universe who creates the fruit of the earth.

יַחַץ

*The master of the house breaks the middle matzah in the plate, leaving half of it
 there, and puts aside the other half to serve as "afikoman" after the dinner.*

*Uncover the matzah and lift the plate for all to see. Open the door.
The recital of the Haggadah begins with the following words:*

הָא לַחֲמַא עֲנִיא דִּי אֲכָלוּ אַבְהֹתָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם.
כָּל דְּכַפִּין יִיתֵי וְיִכֹּל, כָּל דְּצָרִיד יִיתֵי וְיִפְסֹח.
הַשָּׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל.
הַשָּׁתָּה עֲבִידִי, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין.

This is the bread of affliction

which our forefathers ate in the land of Egypt.

All who are hungry--come and eat.

All who are needy--come, share our Passover.

Now we are here--next year, in the Land of Israel.

Now we are slaves--next year, liberated

Close the door

*(The "four questions" asked next in the Haggadah have evolved over the centuries. They used to be quite different. At first they only numbered three, and were asked later in the service, after the second cup--a more logical time, because only then would a child notice that "this night we dip two times," in salt water and in charoseth, rather than once in salt water, as vegetables used to be eaten. Here is how the Mishnah prescribed it (**Pesachim**):*

They then pour him the second cup. And here the son asks his father (and if the son is not understanding, his father instructs him): "Why is this night different from other nights? For on other nights we eat seasoned foods once, but on this night twice; on other nights we eat leavened and unleavened bread, but this night all is unleavened; on other nights we eat meat roasted, stewed or cooked, but this night all is roasted?" And according to the understanding of the son his father instructs him.

It is necessary to make a change on this night so that the sons will notice it and will ask, as follows: "Why is this night different from all other nights?" ..... If he has no son, his wife asks him; if he has no wife, the guests ask one another "Wherefore is this night different from all other nights?" ... if he is alone, he asks himself, "Wherefore is this night different from all other nights?"

This Haggadah provides two versions--traditional and new. Pick your choice.

(Traditional version)

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

1. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמֶצֶה
--הַלַּיְלָה הַזֶּה כֵּלּוּ מֶצֶה.
2. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יְרַקוֹת
--הַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוּר.
3. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אֵין אָנוּ מִטְבְּלִין אֶפְּלוֹ פֶּעַם אַחַת.
--הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים.
4. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין וּבֵין מְסֻבִּין
--הַלַּיְלָה הַזֶּה כֵּלְנוּ מְסֻבִּין.

Why is this night different from all other nights?

On all other nights, we may eat bread and matzah,
this night, only matzah.

On all other nights, we eat different vegetables,
this night, bitter herbs.

On all other nights, do not dip (*herbs*) even once,
this night, we dip twice.

On all other nights, we may sit straight or recline,
this night, we are all reclining.

(More modern version; the third question may be modified to fit circumstances)

מַה גִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת?

1. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִים חֶמֶץ וּמֶצֶה
--הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ מֶצֶה.
2. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִים שְׂאֵר יִרְקוֹת
--הַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹר.
3. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת כָּלָנוּ מְרוּחָקִים
--הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלָנוּ יַחְדָּיו.
4. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ יוֹשְׁבִים וְאוֹכְלִים
--הַלַּיְלָה הַזֶּה חוֹגְגִים וְשָׂרִים.

Why is this night different from all other nights?

On all other nights, we may eat bread and matzah,
this night, only matzah.

On all other nights, we eat different vegetables,
this night, bitter herbs.

On all other nights, we are far apart,
this night, we are all together.

On all other nights, we sit down and eat,
this night, we sing and celebrate.

Head of the household uncovers the matzoth and replies:

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם
בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרוּעַ נְטוּיָה.

וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיאָהּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם,
הָרִי לֹא הָיוּ בְּעוֹלָם לֹא עִם יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
וְאֵילֵינוּ הָיָה הָעוֹלָם מְחוּלָק גַּם הַיּוֹם לְעַבְדִּים וְאֲדוֹנָיִם.
וְאֶפְיָלוּ כָּלֵנוּ חֲכָמִים, כָּלֵנוּ נְבוֹנִים, כָּלֵנוּ זְקֵנִים,
כָּלֵנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם.
וְכָל הַמְרַבֵּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָרִי זֶה מְשַׁבַּח.

We were slaves to Pharaoh in Egypt and the LORD our God brought us out from there with a strong hand and an outstretched arm.

Now if the Holy One, blessed be He, had not brought our forefathers out of Egypt, there would be no people of Israel and no land of Israel, and perhaps the world would still be divided into slaves and masters.

Therefore, even if we are all wise, all learned, all old, and all familiar with the Torah, it is still our duty to recount the redemption from Egypt. And whoever tells more about the redemption from Egypt is to be praised.

מֵעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טְרַפּוֹן,
שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי בֵּרַק וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלֵּילָה, עַד שֶׁבָּאוּ
תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הָרִי אֲנִי כְּכֹן שְׁבַעִים וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם
בְּלֵילוֹת, עַד שֶׁדַּרְשָׁה בֶּן זֹמְאָ, שֶׁנֶּאֱמַר "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יְצִיאַתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי
חַיֶּיךָ". יְמֵי חַיֶּיךָ--הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ--הַלֵּילוֹת. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: יְמֵי חַיֶּיךָ--הָעוֹלָם
הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ--לְהַבִּיא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ.

A story is told about Rabbi Eliezer, Rabbi Joshua, Rabbi El'azar son of Azaryah, Rabbi Akiva and Rabbi Tarfon, who sat all night in B'nei Brak telling the story of the departure from Egypt, until their students arrived and told them: Our masters, the time has come for the morning "Shma" prayer.

Said Rabbi El'azar son of Azaryah: I am some seventy years old, and have never been privileged to tell about the departure from Egypt throughout the night. Until Ben Zoma explained the scripture: "That you may remember the day of your going out of Egypt **all** the days of your life. The days of your life, he explained, meant the days; **all** the days of your life, the nights as well. And the sages say: "The days of your life," this world; "**all** the days of your life, including the days of the Messiah."

"הַגְּדָה שֶׁל פֶּסַח" עַל שׁוֹם מָה?

עַל שׁוֹם שְׁצוּתָהּ תוֹרָה לְהַגִּיד לְבָנֵינוּ וּלְבָנוֹתֵינוּ, בַּיּוֹם הַזֶּה, עַל מַעֲשֵׂה יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהַגְּדַת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם."

Why is this book named "Haggadah"--"the telling"?

Because the Torah commanded us to tell our children **on this day** the story of the redemption from Egypt, as it is written: "And thou shalt tell thy son on that day, saying: because of **that** did the LORD do for me when I was redeemed from Egypt.

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנֶּתַן תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. אַרְבַּע פְּעָמִים צוּתָהּ תוֹרָה לְסַפֵּר לְיַלְדֵינוּ אֶת מַעֲשֵׂה יְצִיאַת מִצְרַיִם, כָּל פַּעַם בְּדִבְרֵי אַחֲרִים. כִּי כִנְגַד אַרְבָּעָה בָּנִים דִּבְרָה תוֹרָה--

--אֶחָד חָכָם, אֶחָד רָשָׁע, אֶחָד תָּם וְאֶחָד שֹׂאֵינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל.

Blessed be God, blessed be He. Blessed be the One who gave Torah to his people Israel, blessed be He. Four times did the Torah command us to tell our children about the redemption from Egypt, each time in different words. Because the Torah spoke of four different children--one wise, one wicked, one simple and one who does not know how to ask.

(This page is for reference only, giving the four related parts of the scriptures. Throughout the evening, parts of these quotations are cited and discussed, again and again.)

(1) (דברים ו', 20) כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר: מָה הָעֵדוּת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אִתְּכֶם? וְאָמַרְתָּ לְבְנֶךָ: עֲבָדִים הָייִנוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וַיֹּצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה. וַיִּתֵּן ה' אוֹתוֹת גְּדוֹלִים וּרְעִים בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ. וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הִבִּיא אוֹתָנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבוֹתֵינוּ. וַיֹּצִיֵנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים לַחַיֵּינוּ כִּהְיוֹם הַזֶּה.

(1) (Deuteronomy 6, 20) When thy son asks thee in times to come, saying: "What mean the testimonies, and the laws, and the customs, which the LORD our God has commanded you?" Then thou shalt say unto thy son: "We were slaves to Pharaoh in Egypt, and the LORD brought us out of Egypt with a mighty hand. And the LORD showed signs and wonders, great and sore upon Egypt, upon Pharaoh, and upon all his house, before our eyes. And he brought us forth from there, to bring us in, to give us the land which He swore unto our fathers. And the LORD commanded us to do all these statutes, to fear the LORD our God, for our good, always, that he might preserve our lives as it is this very day."

(2) (שְׁמוֹת י"ב, 26) וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם: "מָה הָעֲבוּדָה הַזֹּאת לָכֶם?" וְאָמַרְתֶּם: זֶבַח פֶּסַח הוּא לֵה', אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנֹגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל.

(2) (Exodus, 12, 26) And it shall come to pass, when your children will say unto you: "What mean ye by this service?" And you shall say: "It is the sacrifice of the LORD's Passover, for he passed over the houses of the children of Israel in Egypt, when he smote the Egyptians and saved our houses."

(3) (שְׁמוֹת י"ג, 14) וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר: "מָה זֹאת?" וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים.

(3) (Exodus, 13, 14) And it shall be when thy son asks thee I time to come, saying, "What is this?" That thou shalt say unto him: By strength of hand the LORD brought us out from Egypt, from the house of slavery.

(4) (שְׁמוֹת י"ג, 8) וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.

(4) (Exodus, 13, 8) And thou shalt tell thy son on that day, saying: it is because of that which the LORD did for me when I came forth out of Egypt.

חֲכָם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֵדוּת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם? וְאַף אֶתָּה אֹמֵר לוֹ כִּהְלָכוֹת פָּסַח: אֵין מִפְטִירִין אַחַר הַפָּסַח אֶפִיקוֹמָן.

What says the wise child? “What mean the testimonies, and the laws, and the customs, which the LORD our God has commanded you?” You too tell him the customs of Passover: One may not say “After the meal, let’s have entertainment.”

“Afikoman” comes from the Greek epikomios, meaning festival procession. Even the Talmud was not sure what the word meant, explaining it in different places as “dessert,” “dinner music” and “a practice of going from one company to another.” It probably refers to after-dinner revelry with which banquets in ancient times used to end.

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר? “מָה הָעֵבוּדָה הַזֹּאת לָכֶם?” לָכֶם וְלֹא לוֹ. וְלִפִּי שְׁהוּצִיא אֶת עֲצָמוֹ מִן הַכֶּלֶל, כִּפָּר בְּעֶקֶר. וְאַף אֶתָּה הַקְהֵה אֶת שְׁנֵי וְאַמֹּר לוֹ: “בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם,” לִי וְלֹא לוֹ. אֱלוֹ הִיא שֵׁם לֹא הִיא נִגָּאֵל.

What says the wicked child? “What is this service to you?”

To **you**, and not to **him**. Since he excludes himself from the group, he denies a basic principle. Thou too, blunt his teeth, and say to him: “It is because of **that** did the LORD do **for me**, when I was redeemed from Egypt.” For **me**, not for **him**: had he been there, he would not have been redeemed.

The Jerusalem Talmud is said to have a version in which the wicked child says “What is all this trouble you make for us every year?”

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? “מָה זֹאת?” וְאַמְרַתְּ אֵלָיו: בְּחֻזֵּק יָד הוּצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים.

What says the simple child? “What is this?” And thou shalt say to him: “By strength of hand the LORD brought us out from Egypt, from the house of slavery”

וְשֵׂאֵינוּ יוֹדֵעַ לְשֵׂאוֹל, אֵת פֶּתַח לוֹ. שְׁנֵאָמַר: וְהַגְדַּת לִבְנֵךְ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם

And the one who cannot ask. You shall speak for him.

As it is written: “And thou shalt tell thy son on that day, saying: it is because of that which the LORD did for me when I came forth out of Egypt.”

יכול מראש חדש, תלמוד לומר “ביום ההוא”, אי ביום ההוא. יכול מבעוד יום. תלמוד לומר: “בעבור זה”. בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך.

You could have told him (*your son*) ahead of time, but the scripture says “on that day,” and it continues “because of that”-- meaning, when the matzah and bitter herbs are on the table in front of you.

מתחילה עובדי כוכבים היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, שנאמר: ויאמר יהושע אל כל העם: פה אמר ה' אלהי ישראל, בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואוליך אותו בכל ארץ פנען וארבה את זרעו, ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו. ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים.

Long, Long ago our forefather were worshippers of idols, but now God has brought us close to His service. As it was written:

“And Joshua said to all the people: Thus said the LORD, God of Israel. In days of old, your forefathers dwelled beyond the river, Terah the father of Abraham and the father of Nahor, and they worshipped other gods. And I took Abraham, your father, from beyond the river, and I led him through the land of Cana'an. Then I increased his family, and gave him Isaac, and gave to Isaac Jacob and Esau. And I gave Esau Mount Se'ir as a possession, but Jacob and his sons went down to Egypt.”

(Esau is described as a “hairy “ man (in Hebrew “sa'ir”), which is why Jacob could fool his father out of the firstborn's blessing, covering his arm with an animal's fur. Maybe the bible named Esau's inheritance Mt. Se'ir after him .)

ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא. שהקדוש ברוך הוא אמר לאברהם אבינו: לך לה מארצה וממולדתה ומבית אביה אל הארץ אשר אראה. ואעשה לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמה והיה ברכה. ואברכה מברכה ומקלה אאור, ונברכו בה כל משפחות האדמה.

Blessed be He who kept his promise to Israel, blessed be He. For God said to Abraham: “Go forth from thy country and from thy birthplace and the house of thy father, to the land I shall show thee. And I will make thee into a great nation, and I will bless thee, and make thy name great, and be thou a blessing. And I will bless them that bless thee, and him who curses thee I will curse. And in thee shall all the families of the earth be blessed.

Raise the cup of wine and say:

וְהִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שְׁלֹא אֶחָד בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵינוּ. אֶלֶּא שְׁבָכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵינוּ.
וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילָנוּ מִיָּדָם.

This promise made to our forefathers holds true for us, too.

For more than once have they risen against us to destroy us.

In every generation they rise against us and seek our destruction.

But the Holy One, blessed be He, saves us from their hands.

בִּיציאת מצרים, לא זו בלבד שיצאו אבותינו מעבדות לחרות, פי אם גם נהיו לעם.
שנאמר:

**אֲרָמִי אֲבִד אָבִי, וַיֵּרַד מִצְרַיִמָּה וַיֵּגֶר שָׁם בְּמַתִּי מֵעֵט.
וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל, עָצוּם וְרַב.**

Not only were our forefathers redeemed from slavery in Egypt, but they became a nation. As it is written: “A wandering Aramean was my father, and he went down to Egypt and dwelled there, a handful, few in number. There he became a nation, great, mighty and numerous.

(“Aramean” is a Syrian or Babylonian. The lines that follow--not translated--take apart the bold-faced phrases above and comment on each of their parts.)

וַיֵּרַד מִצְרַיִמָּה אָנוּס על פי הדבור.

וַיֵּגֶר שָׁם מְלֻמָּד שְׁלֹא יֵרַד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם, אֶלֶּא לְגוֹר שָׁם, שְׁנֵאמַר:
וַיֹּאמְרוּ אֵל פְּרַעֲוֹה. לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ כִּי אֵין מְרַעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעִבְדֶּיךָ, כִּי כִבֵּד הָרַעֲב
בְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְעַתָּה, יִשְׁבוּ נָא עִבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשּׁוֹן.

בְּמַתִּי מֵעֵט כִּמָּה שְׁנֵאמַר: בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִמָּה, וְעַתָּה שְׁמֶךָ
אֱלֹהֶיךָ כִּכְכָבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב.

וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי מְלֻמָּד שֶׁהָיוּ מִצְיָנִים שָׁם.
 גְּדוֹל, עָצוּם כְּמֵה שְׁנֹאמֶר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ, וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצֻמוּ, בְּמֵאֵד מְאֹד,
 וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם.
 וַרְב כְּמֵה שְׁנֹאמֶר: רַבְּבָה כְּצִמַח הַשָּׂדֶה גִּתְחִיד, וַתִּרְבֵּי, וַתִּגְדְּלֵי, וַתִּבְאֵי בְּעַדֵי עַדְיִים,
 שְׂדֵיִים נִכְנוּ, וַשְׁעָרַי צִמַח, וְאֵת עֵרֶם וְעָרִיָּה.

וַיַּרְעוּ אוֹתָנוּ הַמִּצְרִיִּים וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

And the Egyptians did evil unto us and tormented us.
 They set upon us hard work.

וַיַּרְעוּ אוֹתָנוּ הַמִּצְרִיִּים כְּמֵה שְׁנֹאמֶר: הֲבֵה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה, וַהֲיֵה
 כִּי תִקְרָנָה מִלְחָמָה, וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שׁוֹנְאֵינוּ, וְנִלְתָם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ.

And the Egyptians did evil unto us, as it is said: “Come, let us deal craftily with them, lest they multiply, and if war happened, they would be added to our enemies, would fight against us and go up out of the land.”

וַיַּעֲנוּנוּ כְּמֵה שְׁנֹאמֶר: וַיִּשְׂיֻמוּ עָלָיו שְׂרֵי מְסִים, לְמַעַן עֲנֹתוּ בְּסִבְלָתָם. וַיִּבְנוּ
 עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעֹה, אֶת פִּתּוֹם וְאֶת רַעַמְסֵס.

And tormented us, as it is said: So the Egyptians set taskmasters over them to torment them with their burdens; and they built Pithom and Ramses as store cities for Pharaoh.

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה כְּמֵה שְׁנֹאמֶר: וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָד.

And they set upon us hard work, as it is said: “And Egypt made the children of Israel labor rigorously.

וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵינוּ, וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹלֵנוּ,
 וַיִּרְא אֶת עֲנִינוּ, וְאֶת עֲמָלֵנוּ, וְאֶת לַחֲצֵנוּ.

So we cried to the LORD our God
 and the LORD heard our voice,
 and saw our affliction, and our burden, and our oppression.

וַנִּצַּעַק אֶל ה' אֱלֹהֵינוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הֵהֵם, וַיָּמַת מֶלֶךְ
 מִצְרַיִם, וַיֵּאָנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ. וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.
 וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹלֵנוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁמַע ה' אֶת נַאֲקָתָם. וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת
 בְּרִיתוֹ, אֶת אַבְרָהָם, אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.
 וַיֵּרָא אֶת עֲנֵינוּ, זוֹ פְּרִישוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל, וַיַּדַּע אֱלֹהִים.
 וְאֶת עַמִּלֵּנוּ, אֵלּוּ הַבָּנִים, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבֶּן הַיְלֹוד הַיְאָרָה תִּשְׁלִיכוּהוּ, וְכָל
 הַבַּת תַּחֲיוֹן.
 וְאֶת לַחֲצֵנוּ, זֶה הַדַּחֲק, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים
 אוֹתָם.

When Israel was in Egypt land

Let my people go!

Oppressed so hard they could not stand.

Let my people go!

Go down, Moses, way down, in Egypt land

Tell ol' Pharaoh:

Let my people go!

"Thus saith the LORD" bold Moses said,

Let my people go!

"Or else I smite your firstborn dead"

Let my people go!

Go down, Moses, way down, in Egypt land

Tell ol' Pharaoh:

Let my people go!

As Israel stood by the water side,

Let my people go!

By God's command they did divide

Let my people go!

Go down, Moses, way down, in Egypt land

Tell ol' Pharaoh:

Let my people go!

וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם, בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה,
 וּבִמְרָא גָדוֹל וּבֵאֲתוֹת וּבִמּוֹפְתִים

And the LORD brought us out of Egypt with a strong hand
 and an outstretched arm, with great terror, signs and wonders.